

Een Oost-Vlaamse Driedubbele Negatie

Abstract

The paper focuses on the construction *en niemand niet* ‘not anyone’ (literally ‘not no one not’), available in East Flemish dialects and finds it to be unaccounted for in current typological work about negation. We spell out in some detail how predicate negators like *not* and quantifier negators like *noone* interact and develop. Within this hypothesis *en niemand niet* will be analyzed as an intermediate stage. From the point of view of dialect geography, *en niemand niet* is also an intermediate form.

1. Inleiding

In dit artikel wordt een voor Oost-Vlaanderen typische driedubbele negatie vanuit een typologische hoek bekeken. De negatieve uitdrukking vorm in kwestie wordt geïllustreerd in (1).

- (1) ‘k en ben niemand ni tegengekomen
‘ik ben niemand tegengekomen’

Naar de vorm bevat (1) drie negaties: de twee predikaatnegaties *en* en *ni* en de kwantornegatie *niemand*.¹ Naar de betekenis gaat het evenwel om slechts één negatie. Met (1) wordt er ontkend dat de spreker iemand tegengekomen is. Het typologische perspectief van waaruit de constructie bekeken wordt betreft vooral het werk van Haspelmath (1997), waarin onder meer de interactie van de “Jespersen Cyclus” en de uitdrukking van kwantornegatie bestudeerd wordt. De dialectgegevens werden verzameld in het kader van het “SAND-project” (“Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten”).² In dit artikel worden enkel de Zuid-Nederlandse gegevens besproken.

1. Er bestaan voor “predikaatnegatie” en “kwantornegatie” vele andere termen in de literatuur. *En ... niet* kan beschouwd worden als een enkelvoudige zij het “discontinue” of “tweedelige” negatie. Het verschijnen van een negatieve kwantor in een negatieve context wordt vaak in termen van *concord* besproken.

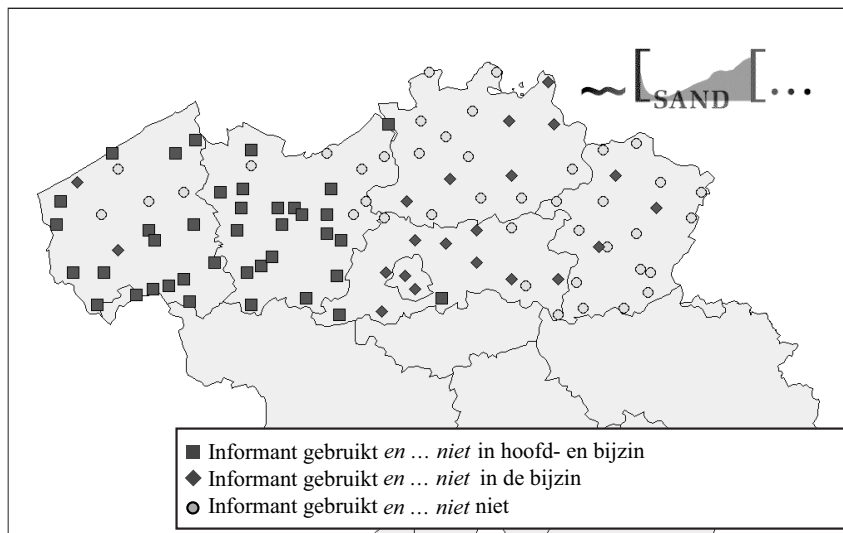
2. Het SAND-project loopt van 2000 tot 2003 en wordt ondersteund door het Vlaams-Nederlands Comité voor Nederlandse Taal en Cultuur (G.2214.00). Het onderzoek wordt uitgevoerd

2. De Jespersen Cyclus

Het was Dahl (1979: 88) die de term “Jespersen’s Cycle” bedacht voor het scenario, beschreven door Otto Jespersen (1917), waarin een predikaatnegatie vergezeld kan worden door een versterkend element, de versterker met de tijd een verplicht onderdeel wordt van de predikaatnegatie en de oorspronkelijke predikaatnegatie gaat vervangen. De Jespersen cyclus³ lijkt typisch voor Europa te zijn (zie Bernini & Ramat 1996, Haspelmath 1997: 203). Ook het Nederlands heeft de Jespersen cyclus ondergaan (zie Van der Horst & Van der Wal 1979, Burridge 1983, Beheydt 1998). (2.a) schetst de ontwikkeling in termen van 3 stadia. Het is evident dat er tussenstadia zijn: één waarin *niet* optioneel was als versterking, en één waarin *en* optioneel kon wegvallen. De evolutie wordt daarom ook vaak weergegeven in termen van vijf stadia.

- (2) a. en > en ... niet > niet
 b. en > en (... niet) > en ... niet > (en ...) niet > niet

Bijzonder aan het Nederlands is dat het wellicht de enige Germaanse taal is die het oude *en* nog niet geheel heeft opgegeven, althans niet in de zuido-

Kaart 1. Gebruik van *en ... niet* in hoofd- en bijzinnen

door een samenwerkingsverband tussen de Universiteiten van Amsterdam, Antwerpen, Gent, Leiden en het Meertens-Instituut. Het veldwerk waarop dit artikel berust werd uitgevoerd door Gunther De Vogelaer (Gent), Annemie Neuckermans (Gent), en Vicky Van Den Heede (Antwerpen). Er werd gebruik gemaakt van een questionnaire (Barbiers & Vanden Wyngaerd (2001). Ander SAND-werk over negatie is Barbiers (2003) en Haegeman (2003). Bijzondere dank gaat ook naar Reinhild Vandekerckhove.

3. We spreken in deze paper liever van “Jespersen cyclus” dan van “Jespersen’s cyclus”, omdat er meer dan één type is en we daarom de term graag met een onbepaald lidwoord willen gebruiken.

lijke dialecten. Kaart 1 is een voorlopige SAND-kaart die laat zien waar we sporen van *en ... niet* aangetroffen hebben, in de hoofd- en de bijzin of enkel in de bijzin. Het is dit *en ... niet* dat we ook in (1) terugvinden.

De Jespersen cyclus is eerst en vooral een generalisatie over de ontwikkeling van predikaatnegatie. Maar de hypothese is relevant voor een goed begrip van kwantornegaties, en wel op een dubbele manier. Ten eerste kan het versterkende element een kwantornegatie zijn. Voor het Nederlands is dit het geval. De versterker *niet* betekende oorspronkelijk ‘niets’. Voor het Frans is dit anders, want het Franse *pas* betekende ‘stap’. Studies van de Jespersen cyclus benadrukken terecht de parallellen tussen de ontwikkeling in het Frans ((3)) en het Nederlands.

(3) ne > ne ... pas > pas

Maar toch is er een verschil: voor het Nederlands, en niet voor het Frans, was de versterker al negatief. Eén aspect van de cyclus voor het Nederlands is dus dat een kwantornegatie uiteindelijk een predikaatnegatie wordt.

De tweede manier waarop de Jespersen cyclus relevant is voor kwantor-negatie is dat de kwantor-negatie, als het ware, zijn eigen Jespersen cyclus heeft, al is het een lichtjes afgeslankte vorm. Dit heeft onder meer Haspelmath (1997: 204) aangetoond, met het Frans.

(4) a. je ne dis > je ne dis pas > je dis pas
b. ---- je ne vois personne > je vois personne

Net zoals in het tweede stadium van de «normale» Jespersen cyclus de negatie tweeledig is en in het derde stadium de oude predikaatnegatie verdwenen is, zo is er een tweeledig stadium in de uitdrukking van de kwantor-negatie, en zo verdwijnt daarna de oude predikaatnegatie. In het eindstadium van de cyclus van de kwantor-negatie wordt de negatie enkel nog op de kwantor uitgedrukt. Dit is typologisch zeldzaam, aldus Haspelmath (1997: 202), die zich verder ook beroept op het eerdere werk van Bernini & Ramat (1992) en Kahrel (1996). Als kwantor-negatie op de kwantor zelf uitgedrukt wordt dan is er een universele voorkeur om de negatie terug bij het predikaat uit te drukken. Haspelmath (1997: 203) geeft hiervoor een semantische verklaring, maar of die juist is of niet, het feit dat er die universele voorkeur is lijkt een robuuste hypothese. Verder beweert Haspelmath dat er slechts twee contexten zijn waarin de taal kan afwijken van de universele voorkeursstrategie en één daarvan is precies die van een Jespersen cyclus zoals in (4.b). Bovendien, aldus weer Haspelmath (1997: 205), is de universele voorkeur zo sterk dat het effect van de Jespersen cyclus weer ongedaan gemaakt kan worden. In het Frans van Québec, bij voorbeeld, komt er een *pas personne* stadium (gegevens in Daoust-Blais 1976: 1127 en Muller 1991: 262).

(4) b'. ---- je ne vois personne > je vois personne > je vois pas personne

Tot hier het typologische werk over de relatie tussen predikaatnegatie en kwantornegatie. Voor wat het Nederlands betreft, biedt de analyse een plausibel perspectief voor het voorkomen van (5), de variant van het Standaard Nederlands, alsook voor (6), een variant die in grote delen van het Zuid-Nederlandse taalgebied voorkomt - zie sectie 4).

(5) ik ben niemand tegengekomen

(6) ik ben niemand ni tegengekomen

Zowel *niemand* als *niemand ni* vinden hun plaats in de Nederlandse pendant van het Franse (4.b').

(7) ---- ik en zag niemand > ik zag niemand > ik zag niemand ni

Over het *en ... niemand ni* in (1) evenwel biedt de Jespersen-Haspelmath gedachtegang geen uitsluitel. Dit probleem zullen we in de volgende sectie oplossen.

3. Een geïntegreerd scenario

In wat volgt schetsen we een hypothese over de mogelijke ontwikkeling van de Nederlandse predikaat- en kwantornegatie. Er is een focus op de processen, niet op de chronologie, en evenmin op de allomorfische variatie. Ook de vele bestaande hypothesen over de factoren die de snelheid van het proces kunnen beïnvloeden (zoals hoofdzin tegenover bijzin of de plaats van de negatie) laten we buiten beschouwing. We ontwikkelen een scenario dat plaats biedt aan zowel de predikaatnegatie als de kwantornegatie. Voor wat de predikaatnegatie betreft biedt dit artikel weinig nieuws, en verwijzen we voor argumentatie en gegevens naar Van der Horst & Van der Wal (1979), Burridge (1983), en Beheydt (1998). Voor kwantornegatie bestaat er nog geen systematisch historisch onderzoek. Het geschetste scenario, in sectie 4 overigens nog voorzien van een variant, geldt hier als zeer tentatief. In wat volgt stellen we de Jespersen cyclus voor in termen van vijf stappen (zoals in (2.b)) in plaats van drie (zoals in (3)).

De oudste overgeleverde bronnen van het Nederlands documenteren het gebruik van de enkelvoudige predikaatnegatie *en*. Dit is het eerste stadium van de Jespersen cyclus. Voor wat de kwantornegatie betreft, is het onze hypothese dat de taal de universele voorkeur voor de dubbele uitdrukking laat zien, met naast een kwantornegatie ook nog een predikaatnegatie - zie Figuur 1. Aan

de kant van de kwantornegatie behandelen we enkel *en niet* en *en niemand* en in de latere uitwerking overigens alleen *en niemand*.⁴

Stadium	Predikaatnegatie	Kwantornegatie	
1	en	en niet	en niemand

Figuur 1. Ontwikkeling van predikaat-en kwantornegatie - Stadium 1

Niemand en *niet* zijn morfologisch complex. In een vroeger stadium is er een fusie geweest tussen *en* of *ne* en de positieve kwantoren *iemand* en *iet*. We nemen aan dat het de gewone predikaatnegatie *en* is die univerbeert met de positieve kwantor (vgl. Stoett 1923: 160-161, en Bernini & Ramat 1996 over het Oudsaksisch en Gotisch), dat op die manier een patroon ontstaat dat niet in overeenstemming is met de universele voorkeur om de kwantornegatie te laten vergezellen van een predikaatnegatie⁵, en dat de situatie met de herinvoering van *en* terug rechtgetrokken wordt. Figuur 2 laat zien dat er in het eerste stadium van de predikaatnegatie aan de kant van de kwantornegatie al behoorlijk wat gebeurd moet zijn.

Stadium	Predikaatnegatie	Kwantornegatie	
1	en	en iet	en iemand
		↘ ↙	↘ ↙
		niet	niemand
		↓	↓
		(en) niet	(en) niemand
		↓	↓
		en niet	en niemand

Figuur 2. Ontwikkeling van predikaat-en kwantornegatie - Stadium 1

In het klassieke tweede stadium wordt de predikaatnegatie versterkt. Hier toe wordt er een kwantornegatie ingeroepen. Mogelijkerwijze begint de vorm zich in die periode te ontdebelen, met een *niet* vorm die zich specialiseert voor predikaatnegatie en een *niets* vorm die voor kwantornegatie fungeert.

4. Op dit ogenblik hebben we alleen voor *niemand* SAND-gegevens. We doen geen uitspraken over de andere kwantoren.

5. In de vorige sectie hebben we vermeld dat er volgens Haspelmath (1997: 203) twee processen zijn die tegen de universele voorkeur kunnen ingaan. Het ene is de Jespersen cyclus, het andere is univerbatie van predikaatnegatie en kwantor. Volgens ons (maar, vreemd genoeg, niet volgens Haspelmath 1997: 209) hebben we hier precies met het tweede proces te maken.

Stadium	Predikaatnegatie	Kwantornegatie	
1	en	en iet \ ✓ niet ↓ (en) niet ↓ en niet	en iemand \ ✓ niemand ↓ (en) niemand ↓ en niemand
2	↓ ✓ en (niet)	↓ en niets	↓ en niemand

Figuur 3. Ontwikkeling van predikaat-en kwantornegatie - Stadia 1 en 2

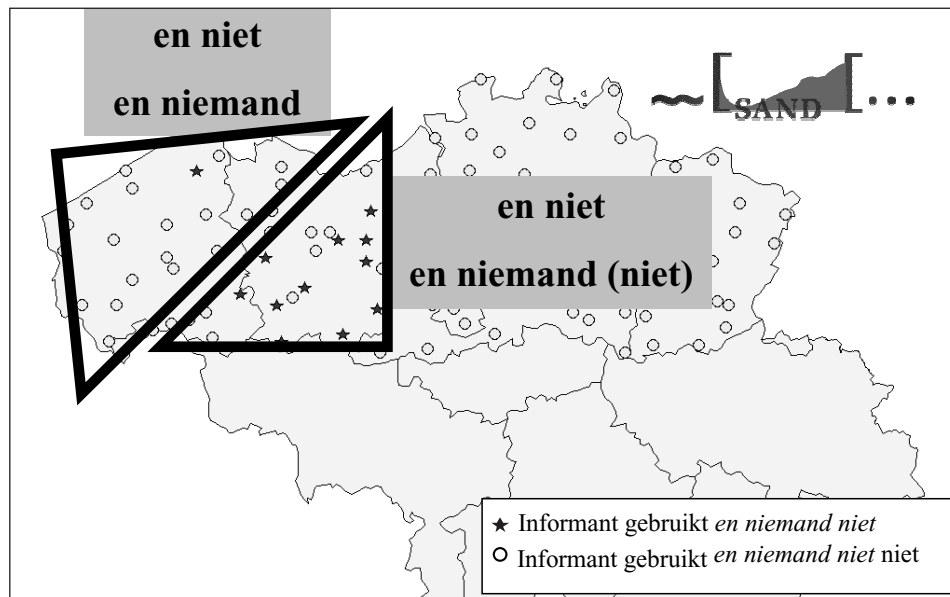
In dit stadium wordt *niet* hoe langer hoe meer verplicht. In dit proces zou het zich ook naar andere negatieve contexten kunnen uitbreiden, met name die van de kwantornegatie. In Figuur 4 tonen we voor *en niemand* - *en niets* laten we voortaan buiten beschouwing - twee scenario's, in het ene scenario wordt *niet* ook optioneel bij *en niemand*, en in het andere niet.

Stadium	Predikaatnegatie	Kwantornegatie	
1	en	en iet \ ✓ niet ↓ (en) niet ↓ en niet	en iemand \ ✓ niemand ↓ (en) niemand ↓ en niemand
2	↓ ✓ en (niet)	↓ en niets	↓ ✓ en niemand (niet)

Figuur 4. Ontwikkeling van predikaat-en kwantornegatie - Stadia 1 en 2

Beide scenario's kunnen in termen van analogie verklaard worden. Als *niet* optioneel toegevoegd wordt aan de kwantornegatie, dan zou dat kunnen zijn omwille van de analogie met de optionele toevoeging aan de predikaatnegatie. Maar ook als het niet gebeurt, kan analogie spelen: *en niemand* is een dubbele markering, net zoals *en niet*. De toevoeging van *niet* aan *en niemand* zou een driedig *en niemand niet* doen ontstaan, wat de analogie in termen van tweeledigheid zou verstoren. Voor de splitsing in twee scenario's is er verder

ook dialectevidentie. Op Kaart 2 geven de twee driehoeken samen ongeveer de zone weer waarin op dit ogenblik *en niet* nog voorkomt in de hoofdzin. In de linker driehoek komt *en niet* voor samen met *en niemand*, in de rechter driehoek komt *en niet* voor samen met *en niemand (niet)*.

Kaart 2. *en niet*, *en niemand*, *en niemand (niet)*

Natuurlijk heeft een diachrone hypothese diachroon bewijsmateriaal nodig en Kaart 2 toont enkel een synchroon dialectbeeld. Maar toch toont Kaart 2 dat de predikaatnegatie *en niet* even goed kan samengaan met de kwantornegatie *en niemand* als met de kwantornegatie *en niemand (niet)*.

In het derde stadium is *niet* verplicht geworden, zowel voor de predikaatnegatie als voor één van de twee kwantornegatiescenario's. Verder moet de druk om bij *en niemand* nog een *niet* toe voegen nu groter zijn dan in het vorige stadium, want ondertussen is *niet* bij de predikaatnegatie verplicht geworden.

Stadium	Predikaatnegatie	Kwantornegatie												
1	en	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; border: none;"> en iet ↘ ↙ niet ↓ (en) niet ↓ en niet </td> <td style="width: 50%; border: none;"> en iemand ↘ ↙ niemand ↓ (en) niemand ↓ en niemand </td> </tr> </table>	en iet ↘ ↙ niet ↓ (en) niet ↓ en niet	en iemand ↘ ↙ niemand ↓ (en) niemand ↓ en niemand										
en iet ↘ ↙ niet ↓ (en) niet ↓ en niet	en iemand ↘ ↙ niemand ↓ (en) niemand ↓ en niemand													
2	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 33%; border: none;">↓</td> <td style="width: 33%; border: none;">↙</td> <td style="width: 33%; border: none;"></td> </tr> <tr> <td style="border: none;">en (niet)</td> <td style="border: none;"></td> <td style="border: none;"></td> </tr> </table>	↓	↙		en (niet)			<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 33%; border: none;">↓</td> <td style="width: 33%; border: none;">↙</td> <td style="width: 33%; border: none;">↘</td> </tr> <tr> <td style="border: none;">en niets</td> <td style="border: none;">en niemand (niet)</td> <td style="border: none;">en niemand</td> </tr> </table>	↓	↙	↘	en niets	en niemand (niet)	en niemand
↓	↙													
en (niet)														
↓	↙	↘												
en niets	en niemand (niet)	en niemand												
3	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 100%; border: none;">↓</td> </tr> <tr> <td style="border: none;">en niet</td> </tr> </table>	↓	en niet	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 100%; border: none;">↓</td> </tr> <tr> <td style="border: none;">en niemand</td> </tr> <tr> <td style="width: 100%; border: none;">↓</td> </tr> <tr> <td style="border: none;">en niemand (niet)</td> </tr> <tr> <td style="width: 100%; border: none;">↙</td> </tr> <tr> <td style="border: none;">en niemand niet</td> </tr> </table>	↓	en niemand	↓	en niemand (niet)	↙	en niemand niet				
↓														
en niet														
↓														
en niemand														
↓														
en niemand (niet)														
↙														
en niemand niet														

Figuur 5. Ontwikkeling van predikaat-en kwantornegatie - Stadia 1-3

In het vierde stadium is *en* aan het verdwijnen en in het vijfde stadium is het weg. Opnieuw is er een analogiedruk om de *niet*-loze kwantornegatie te verrijken met *niet*. In het vijfde stadium is de kans dat *niet* toegevoegd wordt wel bijzonder groot, omdat de *niemand* strategie indruist tegen de universele voorkeur.⁶

6. Het idee dat *niet* ook in het vijfde stadium in het systeem van de kwantornegatie kan toetreden werd al door Blancquaert (1923: 61) geopperd.

Stadium	Predikaatnegatie	Kwantornegatie			
1	en	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%; border: none;"> en iet ↘ ↙ niet ↓ (en) niet ↓ en niet </td> <td style="width: 50%; border: none;"> en iemand ↘ ↙ niemand ↓ (en) niemand ↓ en niemand </td> </tr> </table>	en iet ↘ ↙ niet ↓ (en) niet ↓ en niet	en iemand ↘ ↙ niemand ↓ (en) niemand ↓ en niemand	
en iet ↘ ↙ niet ↓ (en) niet ↓ en niet	en iemand ↘ ↙ niemand ↓ (en) niemand ↓ en niemand				
2	↓ ↙ en (niet)	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 33%; border: none;"> ↓ en niets </td> <td style="width: 33%; border: none;"> ↙ ↘ en niemand (niet) </td> <td style="width: 33%; border: none;"> ↘ ↙ en niemand </td> </tr> </table>	↓ en niets	↙ ↘ en niemand (niet)	↘ ↙ en niemand
↓ en niets	↙ ↘ en niemand (niet)	↘ ↙ en niemand			
3	↓ en niet	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 33%; border: none;"> ↓ en niemand niet </td> <td style="width: 33%; border: none;"> ↓ en niemand (niet) </td> <td style="width: 33%; border: none;"> ↓ en niemand </td> </tr> </table>	↓ en niemand niet	↓ en niemand (niet)	↓ en niemand
↓ en niemand niet	↓ en niemand (niet)	↓ en niemand			
4	↓ (en) niet	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 33%; border: none;"> ↓ (en) niemand niet </td> <td style="width: 33%; border: none;"> ↓ (en) niemand (niet) </td> <td style="width: 33%; border: none;"> ↓ (en) niemand </td> </tr> </table>	↓ (en) niemand niet	↓ (en) niemand (niet)	↓ (en) niemand
↓ (en) niemand niet	↓ (en) niemand (niet)	↓ (en) niemand			
5	↓ niet	<table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 33%; border: none;"> ↓ niemand niet </td> <td style="width: 33%; border: none;"> ↓ niemand (niet) </td> <td style="width: 33%; border: none;"> ↓ niemand </td> </tr> </table>	↓ niemand niet	↓ niemand (niet)	↓ niemand
↓ niemand niet	↓ niemand (niet)	↓ niemand			

Figuur 6. Ontwikkeling van predikaat-en kwantornegatie - Stadia 1-5

Deze voorstellingswijze laat de in (4) voorgestelde parallellie goed zien. In Figuur 7 tonen we de twee Jespersen cycli met een kadertje met een volle lijn. Maar Figuur 7 bevat nog drie andere Jespersen cycli, aangeduid met onderbroken lijnen. Hier gaat het om een ontwikkeling van *en niemand* naar *niemand niet* via *en niemand niet* of *(en) niemand (niet)*. De drie cycli verschillen naar gelang van het stadium waarin *niet* zijn intrede doet. Het is precies het *en niemand niet* waarvoor in vorig onderzoek nog geen plaats was.

Stadium	Predikaatnegatie	Kwantornegatie
1	en	en iet ↘ ↙ niet ↓ (en) niet ↓ en niet en iemand ↘ ↙ niemand ↓ (en) niemand ↓ en niemand
2	↓ ↙ en (niet)	↓ en niets ↙ en niemand (niet) ↘ en niemand
3	↓ en niet	↓ en niemand niet ↙ en niemand (niet) ↘ en niemand
4	↓ (en) niet	↓ (en) niemand niet ↙ ((en) niemand (niet)) ↘ (en) niemand
5	↓ niet	↓ niemand niet ↙ niemand (niet) ↘ niemand

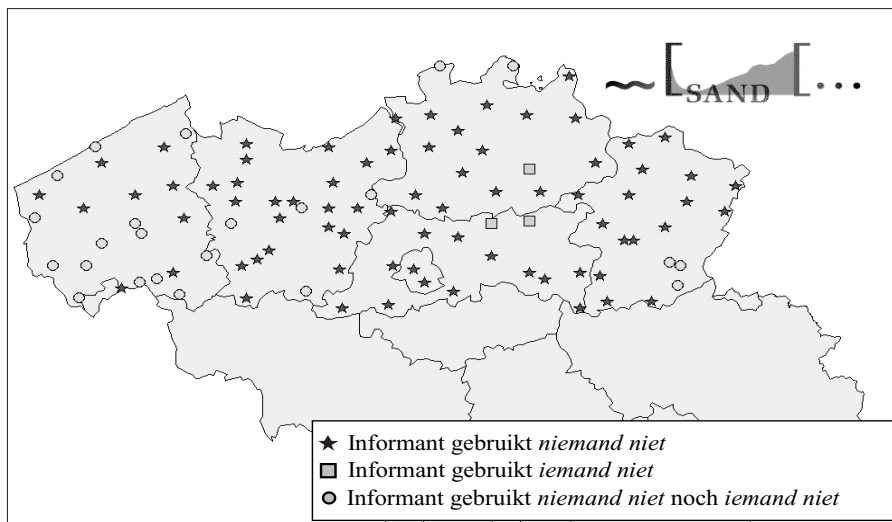
Figuur 7. Ontwikkeling van predikaat-en kwantornegatie - Stadia 1-5

4. De dialectologie van (en) niemand (niet)

In de vorige sectie hebben we beweerd dat *en niemand niet* een constructie is die ontwikkelingsgewijs tussen *en niemand* en *niemand niet* zit. We laten nu zien dat *en niemand niet* ook dialectologisch intermediair is.

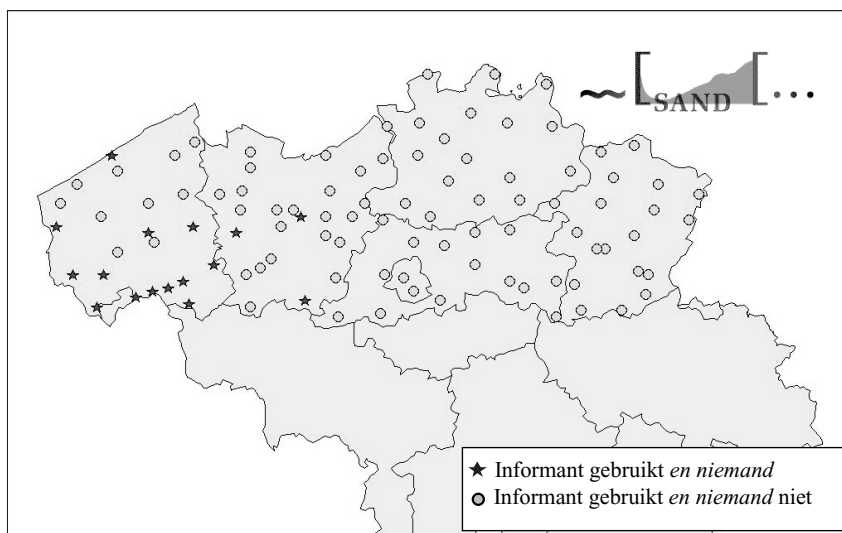
Kaart 3 toont de ruime spreiding van *niemand niet*. Er werd informanten gevraagd of zin (8) in hun dialect mogelijk was.

(8) er wil niemand niet dansen

Kaart 3. Verspreiding van *niemand niet*

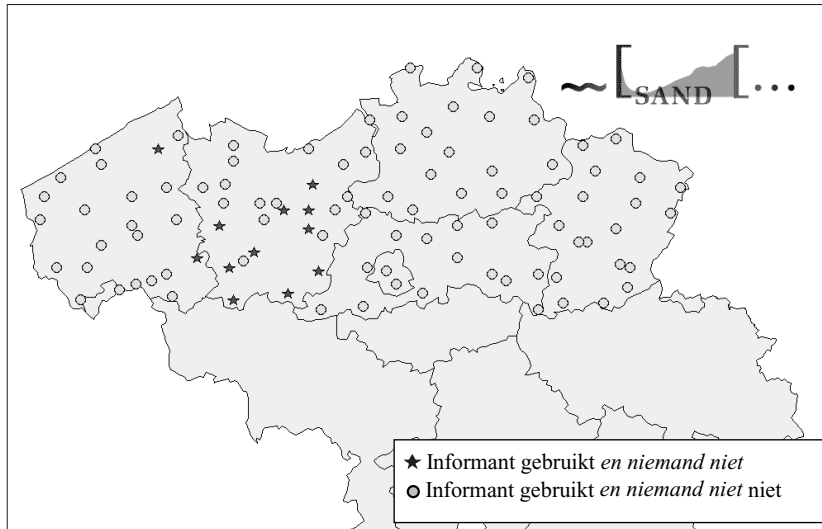
Kaart 3 laat zien dat *niemand niet* zeer ruim verspreid is. Er is een kleine Brabantse zone waarin *niemand niet* niet aanvaard wordt - maar wel *iemand niet*.⁷ Het is echter vooral in West-Vlaanderen dat *niemand niet* geweerd wordt. Hier, en vooral in zuidelijk West-Vlaanderen, wordt *niemand niet* vertaald in *en niemand*. Dit wordt op Kaart 4 getoond.

Kaart 4. Verspreiding van *en niemand*

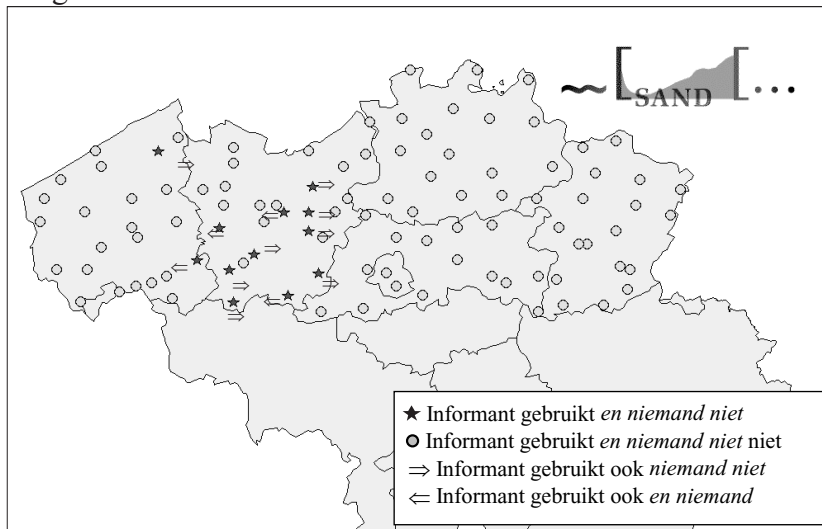
7. Dit fenomeen werd al door Pauwels (1958) opgemerkt. We besteden er bijzondere aandacht aan in van der Auwera & Neuckermans (in druk).

Sommige informanten vertalen zin (8) ook met *en niemand niet*. Op Kaart 5 zien we dat Oost-Vlaanderen hiervoor het kerngebied is.⁸

Kaart 5. Verspreiding van *en niemand niet*

Als we Kaarten 3, 4 en 5 vergelijken zien we dat het kerngebied voor *en niemand niet* als een overgangsgebied tussen *en niemand* en *niemand niet* beschouwd kan worden. Maar er is meer. Elk van de informanten die *en niemand niet* gebruikten in hun vertaling van (8) aanvaardden ook of het westelijke *en niemand*, op Kaart 6 aangeduid met ⇐, of het oostelijke *niemand niet*, aangeduid met ⇒.

Kaart 6. *en niemand niet* tussen *en niemand* en *niemand niet*

8. Hiermee wordt niet ontkend dat *en niemand niet* ook elders kan voorkomen. Ook Haegeman (1995: 116) aanvaardt het voor het West-Vlaams.

De conclusie is dat de dialectgegevens en de cycliciteitshypothese met elkaar in overeenstemming zijn. In beide bekleedt *en niemand niet* een intermediaire status. Zoals ook bij de discussie van Kaart 2 mogen we niet beweren dat de moderne dialectspreiding een bewijs levert voor de diachrone hypothese. In de cycliciteitshypothese heeft de intermediariteit van *en niemand niet* een systeeminterne oorzaak: het is omwille van de analogie met de predikaatnegatie van het eigen systeem, het Jespersoniaanse spel van verzwakking en versterking, en het bestaan van een universele voorkeursstrategie (geen kwantornegatie zonder predikaatnegatie) dat sprekers aan hun kwantornegatie een *niet* toevoegen. Maar er is ook een systeemexterne verklaring mogelijk. Sprekers kunnen hun systeem ook aanpassen omwille van interferentie van een ander systeem. In deze optiek is het *en niemand niet* gebruik analyseerbaar als een mengvorm van *en niemand* en *niemand niet*. Het gaat om sprekers die conservatief waren en in het derde stadium aan *en niemand* toe waren of in hun vierde aan *(en) niemand*, maar die uit het progressieve systeem van hun burens, meer bepaald uit het *niemand niet* van hun vijfde stadium, het *niet* overnamen. De stappen van een dergelijk extern gestuurde ontwikkeling zijn al in de cyclus voorzien. In Figuur 8 duiden we ze aan met een omkadering. Ook vanuit dit systeemextern perspectief is *en niemand niet* een intermediaire constructie, een conservatieve constructie met een uit een ander systeem gedropt progressief element.

Stadium	Predikaatnegatie	Kwantornegatie
...	...	...
3	↓ en niet	
4	↓ (en) niet	
...	...	...

Figuur 8. Ontwikkeling van predikaat-en kwantornegatie - Stadia 3-4

5. Conclusie

In dit artikel hebben we een schets gegeven van de ontwikkeling van predikaat- en kwantornegatie. Deze schets integreert de klassieke Jespersen cyclus voor predikaatnegatie, alsook drie cycli voor kwantornegatie. Er wordt op die manier een plaats voorzien voor een driedubbele constructie, die typisch is voor Oost-Vlaamse dialecten en die binnen het typologische werk over negatie nog niet beschreven, laat staan verklaard was. Van deze driedubbele negatie - type *en niemand niet* - hebben we beweerd dat ze een tussenstadium is tussen *en niemand* en *niemand niet*. We hebben laten zien hoe het intermediaire karakter gereflecteerd wordt in de dialectgegevens.

Bibliografie

- BARBIERS, SJEF
 2003 Microvariation in varieties of Dutch. In: Barbiers, Cornips en Van der Kleij (eds.) 13-40.
- BARBIERS, SJEF EN GUIDO VANDEN WYNGAERD
 2001 Vragenlijst voor de Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten. Intern verslag SAND-project.
- BARBIERS, SJEF, LEONIE CORNIPS EN SUSANNE VAN DER KLEIJ (EDS.)
 2003 Syntactic Microvariation. Meertens Instituut Electronic Publications in Linguistics 2, <http://www.meertens.knaw.nl/books/synmic/>
- BEHEYDT, GRIET
 1998 Het gebruik en de vorm van de negatie in het Zuidelijke Nederlands in een diachronisch perspectief (15de - 20ste eeuw.). Licentiaatsthesis, Katholieke Universiteit Leuven.
- BERNINI, GIULIANO EN PAOLO RAMAT
 1996 [1992] Negative sentences in the languages of Europe. Berlin: Mouton de Gruyter.
- BLANCQUAERT, EDGARD
 1923 Over de dubbele ontkenning en nog wat. Handelingen van het Vlaamse Filologencongres 6: 60-69.
- BURRIDGE, KATE
 1983 On the development of Dutch negation. In: Hans Bennis en W.U.S. van Lessen Kloeke (eds.), *Linguistics in the Netherlands 1983*, 31-40. Dordrecht: Foris.
- DAHL, ÖSTEN
 1979 Typology of sentence negation. *Linguistics* 17: 79-106.
- DAOUST-BLAIS, DENISE
 1976 Étude de quelques constructions syntaxiques du parler français de Montréal: quantificateurs et négation. In: Marcel Boudreault en Frankwalt Möhren (eds.), *Actes du XIIIe congrès international de linguistique et philologie romanes. Volume II*, 1119-1132. Québec: Les presses de l'université de Laval.
- HAEGEMAN, LILIANE
 1995 *The syntax of negation*. Cambridge: Cambridge University Press.

- HAEGEMAN, LILIANE
2003 Some notes on DP-internal negative doubling. In: Barbiers, Cornips en Van der Kleij (eds.), 152-184.
- HASPELMATH, MARTIN
1997 Indefinite Pronouns. Oxford: Clarendon Press.
- JESPERSEN, OTTO
1917 Negation in English and Other Languages. Copenhagen: A.F. Høst.
- KAHREL, PETER
1996 Aspects of negation. Doctoral dissertation, University of Amsterdam.
- MULLER, CLAUDE
1991 La négation en français: syntaxe, sémantique et éléments de comparaison avec les autres langues romanes. Genève: Droz.
- PAUWELS, J[AN] L.
1958 Het dialect van Aarschot en omstreken. Brussel: Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek.
- STOETT, F[REDERIC] A.
1923³ Middelnederlandsche spraakkunst, syntaxis. Den Haag: Nijhoff.
- VAN DER AUWERA, JOHAN EN ANNEMIE NEUCKERMANS
in druk On the typology of *no one*: a view from Brabantic. Leuvense Bijdragen 92, nr. 3-4.
- VAN DER HORST, J. M. EN M.J. VAN DER WAL
1979 Negatieverschijnselen en woordvolgorde in de geschiedenis van het Nederlands. Tijdschrift voor Nederlandse Taal-en Letterkunde 95: 6-37.